

Tésztába burkolt velőscsont

Két héttel ezelőtt Krúdy Gyula nagykallói emlékeiről írtam e hasábkon. A téma szokatlanul széles érdeklődést váltott ki, némelyek dícsérték az író rendkívüli tehetségét, mások kifogásolták 1918-19-es viselkedését, Fényes bácsi pedig elmondta nekem, hogy ő még személyesen ismerte a Gesztely-fiókat, akik közül a régi betyárvilág oroszlánerejű lókötoi kerültek ki.

Krúdyt méltán vádolhatjuk a proletár diktatúra alatti írásaiért. Bár vissza akart húzódni a politikai élettől, de a megélhetés mégis a szerkesztőségekbe kényszerítette. 1918 elején még ezt írja:

— Akármilyen történet, nem fogunk kímózkodni a Szigetről. Keresztes. a fogadás mindennap megsüti a tésztába burkolt velőscsontot. Tízezer aranykorona letétem van a szálloda igazgatójánál. Nem történhetik velünk nagyobb baj!

Az őszirózsás forradalom idején így vall a szigetlakó álmairól:

— Hosszúkat, nagyokat lehet aludni abban a százesztendő házban, amelyet a Margitsziget közepén még a hajdani József nádorispán épített. Nyáron a fecskék, télen a fekete varjak ülnek az eresze. Megszerettem a csendet, a társtalan életet, az egyedülvaló hosszú estéket, a még hosszabb éjszakákat, amikor csak az esőszelek kopognak az ablakon. Ha mégis a városba kellett mennem, benéztem a tükörbe, hogy megkeressem azt a barna ifjút, aki egykor vidám kedvvel a Szigetre költözött. Bizony nem találtam őt többé a tükörben. Hanem szemközt néztem velem egy szürkülő hajú férfi, akinek arcára szinte egész Magyarország bánata volt feljegyezve, mint egykor Döblingben a búskomor Széchenyi István arcára.

— Álmoskönyvet kezdtem írni. Ez volt a Magányos Ember legnagyobb mulatsága, hosszú téli délutánok szórakozása, amikor olyan csend volt a házban, hogy a kályhában pattanó akác hangja ágyüdörgésnek hangzott. (nyírségi ember volt, a Margitszigeten is akáccal fűtött). Már javában hordták a katonák az őszirózsákat a Margit-hídon, a pesti újságok mindennap olyan nagy betűvel írtak, mint akár az amerikai hírlapok, puskaropogás hallatszott az újpesti partok felől — a Magányos Emberek mégsem volt kedve megválni álmaitól, sem a háború, sem a forradalom kedvéért.

Mégis 1919. február 23-án, egy nóra otthagyja a tésztába burkolt velőscsontot és kimegy Kápolnára, ahol Károlyi Mihály több ezer holdas birtokát két mondatos „szónoklattal” a parasztnak adja: „Eddig az enyém volt, mátol fogva maguknak adom.” Krúdy riportjában nem történt ez ilyen egyszerűen.

— Te vén cinikus — írja a kápolnai földosztás című füzetében —, akinek lelkéből az élet kifacsart minden illúziót, mint a citromból nedvét, nézd meg ezeket az embereket, a Károlyiakat, az új magyarokat, és akkor hinned kell, hogy vannak az emberek között földönjáró csilagok.

— Károlyi Mihály ott állt a síkság közepén, amely a nagy magyar Alföldet határolja: a kápolnai csatamezőn, és onnan beszél az országhoz, hogy a siketek is megértik a szavát. Történelmi csoda folyik itt a szemünk láttára.

— Hogy emelkednek fel az arcok, a szívek, amikor Magyarország legnagyobb embere, Károlyi Mihály szól a néphez! A kápolnai csatát elvesztette az ellenforradalom és megnyerte Búza Barna, a földosztó. A csatavesztes ellenforradalom megtanulhatta, hogy az ország népe a köztársaság mellett van.

— A visszatérő különvonatot egy kék szemű, gyönyörű aszszony várta a Keleti pályaudvaron. Könnyekkel volt borítva az

arca, és mégis ragyogott a szeme. A leggazdagabb és legbüszkébb hitves volt ma Magyarországon. Az ura szétosztotta birtokát a magyar nép között.

De már 1925-ben a „Tegnapok ködlovagjai”-ban idegenkedve ír Károlyi Mihályról, akiben Párizsban élő, Pesten csak unatkozó, elegáns, francia szakállú, monoklis arisztokratát lát, akit ismeretlen erők váratlanul röpítettek fel. Ekkorra már Krúdy szemében Károlyi Mihály gróf csak hazaáruló küllönc arisztokrata lett.

*

Krúdyt 1919-ben a közmunkatanács felkérte, hogy vállalja a budapesti utcák átkeresztelését. Sok utcának akkor teljesen ok nélküli elnevezése volt. „Nekem az volt a célom — nyilatkozik Krúdy — hogy történeti kutatások alapján úgy nevezzük el az utcákat, hogy az elnevezésnek történelmi értéke legyen. Különösen a budai, sokszor lehetetlen nevű utcákat akartuk magyarosítani, és én különösen nagy figyelemmel voltam arra, hogy régi magyar költők, írók jussanak utcához”.

Nézzük a javaslat néhány pontját, amelyet egyébként a proletár diktatúra nem valósított meg.

A Gizella teret, mely eddig Ferenc József Gizella nevű leányáról volt elnevezve, amire többé semmi szükségünk sincs, nevezzük ezentúl Károlyi Mihály térnek, mivel az ottani Függetlenségi Kör ablakából tartotta emlékezetes beszédeit.

A Városligetet Köztársasági ligetnek nevezzék el, miután itt szokták tartani a munkásgyűléseket, a Vilmos császár körutat Váci körútnak, miután az még ma is így él az emberek emlékezetében, de csak a gyötrelmes háború tanította erre az új utcanévre; ugyanezért a Ferdinánd bolgár cár körutat Vámszínház körútnak, a Mehmed szultán körutat Múzeum körútnak s a Károly király körutat Forradalom körútnak nevezzék el, mert nyomban el kell takarítani a városból a háború e kiáltzó emlékeit.

Nehezen fizetett Krúdy ezekért a forradalmi bűnökért. A Magyar Múzsza című folyóirat hazaárulással, tudatos rosszhiszeműséggel, a nemzeti múlt meggyalázásával vádolta. A szerkesztők és kiadók bojkottot indítottak ellene. A lapok visszaadták írásait, a kiadók nem vállalták új műveinek megjelenését. Ambrus Zoltán igazgató levélben közölte, hogy az Országos Színművészeti Tanács 1920. május 18-án úgy határozott, hogy „A vörös postakocsi” a Nemzeti Színházban nem adható elő.

Úgy élt most már Krúdy a Szigeten, mint „egy Bessenyei-korabeli testőr, aki halálos párbajára készülődik.” Kóstolgatni szerette volna az életet, amelyhez jussa és módja volt még az apjának és nagyapjának, de amely életet itt többé fel nem lelhetett. Könyvekhez menekült, ha a könyvek borítékján az évszám megegyezett régi felejtető bortermekek dátumával.

1929-re már gyötrelmei idegösszeomláshoz vezettek. Ilyen sorokat olvashatunk naplójában: „Ráday történetét délben 12 óra után kezdtem írni a Margitszigeten, lakásomon, a kovácműhely mellett. Egy titokzatos ellenség intésére a kovácműhely udvarán vas-síneket kezdtek kalapálni, minden cél nélkül. Munkámat abba kellett hagynom. Gyilkosok vesznek körül. Isten kegyelmezzen nekik. A kutyahangú ember az emeleten üvöltöteni kezdett.”

Ma is így jár az, aki csak egy másodpercre megfedkedzik a magyar nemzet történelmi múltjáról s élteti a kommunizmust. Hiába sütnek számára tésztába burkolt velőscsontot, amikor a kutyahangú elvtárs üvölt rá a moszkvai emeletokről.